dönemeç

aylık edebiyat dergisi

ARALIK 1981 50 LİRA SAYI : 53

14 Kasım Cumartesi günü Kitap Haftası nedeniyle Bergama'da bir kitabevince düzenlenen imza gününde, kitaplarını imzalamakta olan yazarlar Muzaffer İzgü, Hüseyin Yurttaş ve Hidayet Karakuş izinsiz toplantı düzenledikleri gerekçesiyle gözaltına alındı. Kitabevi sahibi Elmas Bozkurt ise «yasaklanmış kartpostal» bulundurduğu savıyla tutuklandı.

15 Kasım Pazar günü mahkemece salıverilen yazarlarla ilgili soruşturma sürdürülüyor.

İKİ ÖDÜL

Nevzat Üstün adına konulan ödülleri, bu yıl şiir dalında Hasan Hüseyin «Filizkıran Fırtınası» adlı yapıtı ile, öykü dalında Nadir Gezer «Hanife Nineden Öyküler» adlı yapıtıyla kazandılar. Ayrıca şiir dalında Ahmet Özer'e «Ayrı Beraberlikler» adlı yapıtıyla, öykü dalında Orhan Çubukçu'ya «Öyküler» yapıtı için başarı ödülü verildi.

Akademi Kitabevi ödüllerinde ise sonuçlar şöyle : «Acı Türkücü» adlı yapıtıyla Hüseyin Haydar şiir ödülü aldı. Bu dalda ayrıca «Gün Doğsun Gül Üstüne» kitabıyla Ahmet Ada'ya, «Senlere» adlı kitabıyla Ali Cengizkan'a ve «Unutmak Suları» yapıtıyla Adnan Azar'a başarı ödülü verildi.

Öykü dalında ödül Fazlı Yalçın'ın «Sevgi Yoksa» adlı kitabıyla Feyza Hepçilingirler'in «Sabah Yolcuları» adlı yapıtı arasında paylaştırıldı.

Deneme - eleştiri - inceleme - gezi dalında Mehmet Yaşar Bilen'in «Yazdıkça» adlı kitabına başarı ödülü verildi.

Çocuk yazını dalında ödülü «Gözyaşından Okyanusa» adlı yapıtıyla Yıldırım Türker kazandı.

BÜK YAYIN DAĞITIM'IN YENİ KİTAPLARI

İzmir'de bulunan Bük Yayın Dağıtım Muzaffer İzgü'nün «Arıcık», «Pazar Kuşları», «Bayram Yeri», «Karlı Yollarda», Hüseyin Yurttaş'ın «Dağdaki Yabancı», Dursun Utku'nun «Aynalı Sandık» adlı çocuk kitaplarını yayınladı.

dönemeç
aylık edebiyat dergisi —

Yıl :5 Sayı : 53 Aralık 1981
Sahibi : Hatice Yurttaş
Sorumlu Yönetmeni : Halil İbrahim Tufan

Yönetim Yeri: 865 Sok. No. 17/203 Merkez İş Hanı Kemeraltı - İZMİR Tel: 146776 - 254558, Abone ve Yazışma: H. Yurttaş P.K. 41 Konak-İZMİR, Banka Hesap No: T. İş Bankası Kemeraltı Şb. 839, Sayısı 50 Lira, Yıllık abone 500 Lira, Dış ülkeler için: 1.000 Lira. Dağıtım: GEDA/İzmir, Toplum Kitabevi/Ankara.
Kurucuları (1976) : A. Rıza Ertan, Hüseyin Yurttaş, M. Kadri Sümer, Ahmet Günbaş
Dizgi ve Baskı : KARINCA Matbaacılık Tel : 13 53 90 - İZMİR

OZAN ENVER GÖKÇE'Yİ YİTİRDİK

Uzun süreden beri Ankara'da «Huzurevi»nde kalmakta olan Ozan Enver Gökçe, 19 Kasım gecesi öldü.

1940 toplumcu gerçekçi şiir kuşağının en önemli, en mücadeleci adlarından biri olan Gökçe, halk şiirinin dil olanaklarını ustaca kullanmış, yaşamı ile birleşen olayları, duyarlıkları içten ve acılı bir sesle genellikle kısa dizeler halinde işlemişti.

«Dost Dost İlle Kavga» ve «Panzerler Üstümüze Kalkar» adlı iki şiir kitabı bulunan Enver Gökçe, Pablo Neruda'dan şiir çevirileri de yapmıştı.

Gökçe'nin anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

GELMEYEN BAHAR

Gel kardeşim, gel beri
Hey kurt hey kuş hey börtü böcek
Ah gidenler gelir mi geri
Açar mı bugün dört bahardır kanayan çiçek
Demek
Daha bizim yaşımızda
İnsanlar ölecek.

(1943)
(Dost Dost İlle Kavga)

1909 — 1946

(Saffet Korkut için)

Bir Saffet Hoca vardı dost bağında
Hürriyet yoktu sağlığında
Gün geldi gitti incecikken
Yiğitken, güzelken, gencecikken.

Şimdi ne kadar dost varsa arkasında
Hasatçı, öğrenci, öğretmen
Ne kadar gül varsa toprağımızda:
Daldırma gül, ak gül, gonca gül;
Ne kadar sevgili varsa arkasında:
Tiyatro, iş, kitap, şiir marş
Yanar yanar ağlaşır cümlesi,
Çoban ateşi hatırasında.

Gâvur müslüman demezdi
«Kendisi için bir şey istemezdi»
Yatak ölümü beklemezdi
Gitti vadesiz, gencecikken
Yiğitken, güzelken, incecikken

Ölüm adın kalleş olsun!

(Söz, 1946)
(Dost Dost İlle Kavga)

HÜZÜN YİNE KALIR

SEFA EMET

Unutulur mu sevda?
Toprak karanfil kokar
kırık bir hüzün duyarım sağanağın ardından
özlem sabrımı aşar
uzanıp Torosların doruğuna öperim turunç dudaklarından.

Doğuşu unutulur mu ayrılıkların?
Bedreddin'i bildim ne zaman ki
düşüne sürgün edildim nariçi gözlerinin
çağların umudunu büyüttüm içinde sanki
küf duvarlara çizdiğim sulak memelerinin...

Bekleyişin hüznü unutulur mu?
Bilirim kalıcı değildir toprakta kar
yanık söylerim yine de türküsünü şafağın
yüreğime yağmurlar yağar
hazzını hüzünle yaratırım seni kucaklamanın...

Ya kanayan yeri yüreğimizin?
Eğilir söyleriz türküsünü toprağın!..
Dirilir söyleriz türküsünü toprağın!...

EYLÜL KAÇKINI

OSMAN ÇALIŞKAN

işte eylül. yazın sonu.

bütün yaz denizle
güneşle sarmaş dolaş
bir yandık
bir serinledik,
sen nerdesin şimdi
hangi kuytularda?

işte eylül. mevsimin sonu.

günlük güneşlikti yaz
kanların oynaştığı
sevgiyle bilginin
harmanca kaynaştığı,
nerde şimdi ağzından
dökülen keskin sözler?

işte eylül. açıklığın sonu.

her mevsim biraz
eylüldü bu ülkede
şimdi güzün ortası
ve sen yok oluverdin
adın çıktı kaçkına.

ÖLÜM VE HÜZÜN ÜZERİNE

AHMET ZEKİ MUSLU

Hüznü
Yaşamın son halkasından
Yüreğimize bağlayıp da
Adını bulutlara yazıp
Giden ölü

Sıradan bir yaşamın
Kopyasını taşımaktan
Yorgun yüreklerimiz
Nereye çekilse giden
Bulutlarla da kavgalı
Çöl sürgünü gözlerimiz

Ölüm
Bir sonla
Yer değiştirmesi başlangıcın
Yeşilden mavinin eksilmesi
Bir ucsuz deniz üstünde
Yoruluvermesi bir kırlangıcın

OZANIN TARİHİNDEN

AYKUT TANKUTER

/sözcük adını aldı
us'un yelpazesinde
her kanat...
aklı ermiyordu ırmağın
durgunsuya .../

ve soluk alınlarının
                    burcunda
                    çizgileşirken
sonsuz ölüm ve
                    giz

küçük insanların
mitologyaları vardı
                    hatırlarında

git - geli hızlandıkça
düş'ün
bilmem kaçıncı galile
olarak
yazınsal günahlar işlediler...

sakınarak kendilerini
dodone kentlerinin
meşalelerinden
tecimsel yorganlarını çekip başlarına
günlüğünü tuttular
　　　　　　gülücüklerin ve
imgenin...

peygamber çıraklarınca
afaroz edildi aşk
miyop birer forsaydılar
akıntı ve
rüzgar
　　　　　　afaroz edildi
deniz ve yelken

çiçeklerini geri çektiler...
sokak aralarından
meydana akıttılar
ölülerini topluyordu
seven...

SERHAN İLE NESLİHAN BİR FOTOĞRAFTAN DÜNYAYA BAKIYORLAR

ALİ H. ÇEVİKER

Serhan, o fotoğraf ne öyle!
Duruşun bir tavır dünyanın durumuna.
Saçlarına dadanmış kirli bulutlara inat
Almışsın da yanına abacığını
Arkanızda aykırı bir eylül manzarası.

Neslihan, o fotoğraf ne öyle!
Hohluyorsun hayatı, soluyan gözlerinle;
Fütursuzca yaslayıp da alnını uçuruma..
Düştesin, belli, böyle inceden süzüyorsan.
Bilmem ki bunu hayra mı yorsam.

Ama aşkolsun ki gene de
—Düşüydü eylülüydü bir yana—
Ne etseler sığınamıyorlar
Şu haydut masalcıları size.

BİRTAKIM İNSANLAR VE EDEBİYAT

GÜRHAN TÜMER

Bir takım insanlar, edebiyatın «e» sinden bile habersizdirler.

Örneğin, yoksul bir Afrika ülkesinin bilmem hangi köyünde yaşamını sürdürmeye çalışan, ve açlıktan, kendisinin de, sekiz çocuğunun da sıskası çıkmış zavallı bir kadın, Lamartine'in, o romantik mi romantik «Göl» şiirini, Oscar Wilde'in, akıllı ve alaycı bir üslupla kaleme aldığı «Dorian Gray'in Portresi»ni ya da Yaşar Kemal'in «İnce Memet»ini okumak ne, bu gibi yazarların ve yapıtların adını bile duymamıştır.

Ama, edebiyattan böylesine uzak, böylesine habersiz olmak için, insanın mutlaka o Afrikalı kadın gibi, yoksulluğun tam ortasında, eli kolu bağlı olarak doğup ölmesi gerekmez. Tanrı'ya şükürler olsun, yiyip içecek ve daha başka «konforlar» yönünden ne Afrika ne de Asya ile kıyaslanamayacak kadar varsıl olan küçük bir Anadolu kentinde manifaturacılık yapan, karnı tok, içi huzurlu bir esnaf vatandaşımız da, edebiyatla en ufak bir ilişkisi olmaksızın yaşayıp ölebilir.

Öte yandan, edebiyatla ilişkileri bakımından, Afrikalı kadınla Anadolulu manifaturacıya ikiz kardeşler gibi benzeyen nice milyoner, nice milyarder vardır. Bir petrol kralı, bütün yaşamı boyunca, doğru dürüst tek bir şiir, doğru dürüst tek bir roman okumamış olabilir. Elimde somut bir bilgi yok ama, böyle bir insanın nasıl bir yaşamı olabileceğini düşündüğümde, bu yaşam içinde, edebiyatın kendine bir yer bulmakta büyük zorluklarla karşılaşacağını sanıyorum.

Birtakım insanlar da, edebiyata yalnızca uzak değil, aynı zamanda ona karşıdırlar.

Bu gibilerin bir bölümü, edebiyatın yararsız olduğunu, karın doyurmadığını, o nedenle de, bu işe pek fazla yüz verilmemesi gerektiğini düşünürler. Bunlara göre, «edebiyat yapmak», süslü ve boş laflar etmektir. Doğrusu ya, bu insanları haklı kılan yazarlar da yok değildir. Ama hemen belirteyim, ben bu tür yazarların çoğunlukta olduğuna inanmıyorum. O nedenle de, edebiyatı «safsata» sayanlar, ona haksızlık ediyorlar. Bu gibilerin oldukça bilgisiz ve önyargılı olduklarını kendilerine bir yolunu bulup anlatmak gerekir.

Birtakım insanların edebiyata karşı tutumları ise daha bir yumuşaktır. Bu insanlar da edebiyatı pek önemsememekle birlikte, romanın, şiirin, öykünün, tiyatro yapıtının, hoşça vakit geçirme, «boş zamanları değerlendirme» aracı olarak işe yarayabileceğine, bu tür yapıtları okuyarak eğleneceklerine, daha mutlu olacaklarına ya da daha doğrusu, böyle yaptıklarında mutluluklarına mutluluk katacaklarına inanırlar. İnsanın, yapacak işi

UMUT TÜRKÜSÜ

BAHATTİN ERTÜK

gümüş turnalar uçar ufkunda umudumun
sarı bir çiçektir
açar akşamın alaca öfkesine
gönül bahçemde yüklü trenler
yaralı şahan örneği
yol bekler

ak bir umut iner
dağların mor eteğine
ak bir bulut ve sevecen
yeşil otlar birikir hüznüme
dolar bulutun girdilerine umutlarım
yükselir göklere

türküler yalnızlığın kendidir

---

olmadığı zaman, oturup sıkılmaktansa, hoşlandığı bir iş tutması pek öyle yabana atılacak bir şey değildir. Kaldı ki, böyle bir yararın, edebiyatın niteliklerinden ve işlevlerinden biri olduğu da yadsınamaz. Edebiyat bir sanattır ve sanat insana belli bir tat verir.

Ancak, edebiyatın yararının bu kadar sınırlı, bu kadar edilgen ve bu kadar «amatörce» olabileceğini kabullenmek de zor ve yanlış.

Edebiyatı daha yüce bir yerlere koyanlar da vardır. Bunlar, okudukları bir şiirin duygularını bilediğini, karınlarını değilse bile, ruhlarını doyurduğunu deneyimleriyle bilirler. Bunlar bilirler ki, edebiyat okuyan insan, okumayana kıyasla daha duyarlı, daha «ince» bir insan olur.

Kimileri de, edebiyata bir kurtarıcı olarak sarılırlar. Bir şiir, bir roman v.b. onları bunalımlarından, «komplekslerinden» kurtarır. Gerçek yaşamda bulamadıklarını bir edebiyat yapıtının satırları arasında bulurlar. Kendilerini, okudukları romanın kahramanıyla özdeşleştirirler, düşlere dalarlar ve mutlu olurlar. Bu da iyidir ve yararlıdır.

Bütün bunların yanısıra, edebiyatı

EY YERYÜZÜ!

HÜSEYİN KAYTAN

Büyüdüm, insanoğluyum ben
Doğuştan kazıldı alnıma büyümek erdemi...

Büyüdüm.
Avutamıyor artık beni
Kokuşmuş delikanlılık mısralarının
Ballı sözcükleri!..
Büyüdüm.
Deşerek gövdeni kör sızılar gibi
Titreteceğim kemiklerini!
Büyüdüm.
Koca bir çıbanım artık ben
İrinlerinden arıtacağım seni...
Büyüdüm.
İnsanoğluyum ben
Doğuştan kazıldı alnıma büyümek erdemi...

---

bir bilgi kaynağı olarak görenler de vardır. Bunlar da yerden göğe kadar haklıdırlar. Gerçekten de, bilgilerimizi yalnızca felsefi ya da bilimsel yapıtlardan sağlamayız. Sanat da insana bilgi aktarır. Öyleyse edebiyat da Ruhsal çözümlemelerin ağır bastığı, «psikolojik» bir romanda insanın doğasına, tarihsel ya da toplum bilimsel içerikli bir romanda, ise tarihçilerin ve toplum bilimcilerinkinden farklı, onların yazdıklarında varolmayan sanatın süzgecinden geçmiş birtakım bakış açıları bulabiliriz. Tarih kitaplarında okuduğumuz Kurtuluş Savaşı ile, Halide Edip'in ya da Yakup Kadri'nin romanlarında okuduğumuz Kurtuluş Savaşı aynı Kurtuluş Savaşıdır ama yine de farklıdır. Coğrafya kitaplarında anlatılan İstanbul ile, Yahya Kemal'in, İlhan Berk'in şiirlerinde ya da Sait Faik'in öykülerinde anlatılan İstanbul aynı İstanbul'dur ama, İstanbul'a yaklaşım, birinde başka, ötekinde başkadır. Bitmez tükenmez İstanbul'un kimi yönlerini tarihçilerden kimi yönlerini de ozanlardan, öykücülerden öğreniriz.

Kimi insanların edebiyattan habersiz, kimi insanların ise, ona karşı kayıtsız olduklarını söylemiştik. Oysa kimi insanlar da, onsuz yapamazlar. «Konumuz

Edebiyat» başlığını koymuştu bir kitabına Oktay Akbal. Evet, kimi insanlar için, konu, tek konu edebiyattır. Bunların varı yoğu edebiyattır. Bunların masalarında, çantalarında şiir, roman, öykü, deneme ve benzeri şeyler eksik olmaz, edebiyatsız olamazlar, edebiyatsız yapamazlar bunlar.

Buraya kadar, edebiyat okuyucularından söz ettik. Oysa bir de edebiyat yazarları vardır.

Edebiyattan habersiz ya da ona düpedüz karşı olanların, ellerine kalemi alıp da bu türden yazılar yazmaya kalkacaklarını düşünmek bile saçma olur. Onun için, edebiyatla insanın ilişkilerini, okuyuculuk değil de, yazarlık düzeyinde incelemeyi öngördüğümüz bu ikinci bölümde, bu gibilerden söz açmanın hiçbir anlamı yok.

Buna karşılık, edebiyat karşısındaki tutumlarının daha bir yumuşak olduğunu söylediğimiz başka birtakım insanlar arasında, edebiyat yazıları yazmaktan hoşlananlar vardır. Bunlar, şiir, roman vb. denemelerine girişmenin insanın duygularını boşaltmasına yardım ederek, onu rahatlattığını düşünürler ve böyle bir şeyden hoşlanırlar, mutlu olurlar. Bundan öte bir amaçları da yoktur. Bu gibiler daha çok şiir yazarlar. Kimileri yazdıklarını kendilerine saklarlar, yayınlamayı düşünmezler. Ama bu doğrultuda, minik, kısa soluklu girişimlerde bulunanlar da yok değildir. Bütün bu işler, onlara belli bir tat verir ve bu tat onlar için yeterlidir. Çünkü yapacak başka işleri vardır. Örneğin adam bankacıdır, kadın ev hanımıdır vb.

Kimileri edebiyat yazarlığına daha bir «profesyonelce» yaklaşırlar. Bu tür insanlar, daha sürekli bir biçimde yazarlar, yazdıklarını yayınlamak için daha büyük çabalar gösterirler ve daha büyük başarılar elde ederler. Edebiyat yazarlığı bunlar için yalnızca bir eğlencelik, boş zamanları değerlendirme aracı değildir.

Edebiyat yazarlarının bir bölümü ise, bu işe iyiden iyiye tutkundurlar, yazmadan duramazlar.

Bunların kimileri yazarlığa bir kurtarıcı olarak sarılmışlardır. Yazmak, onların ruhsal dnegelerini korumalarına yarayan bir araçtır. Birtakım «kompleksleri», şiirlerinin dizelerine, romanlarının satırlarına dökerek, onlardan sıyrılmaya çalışırlar. Freudçüler bunu çok iyi bilirler. Bu karmaşık süreç, örneğin Dostoyevski'de olduğu gibi, çok güzel, çok başarılı yapıtların ortaya çıkmasına neden ve yar dımcı olabileceğinden edebiyat açısından son derece yararlıdır.

Başka birtakım başarılı yazarlar da, bunalımlı olmasına bunalımlıdırlar ama, onların bunalımlarında, bireysel sorunlardan çok, felsefi, toplumsal dahası bilimsel konular ağır basar. Bunlar, bu konulara ve sorunlara ilişkin düşüncelerini, filozof olmadıkları için felsefi yapıtlarda, bilim adamı olmadıkları için, bilimsel yapıtlarda değil de, edebi yapıtlarda ortaya koyarlar. Çünkü sanatçıdırlar, edebiyatçıdırlar. Bu tür yazarların yapıtları, edebiyatın az önce sözünü ettiğimiz bilgi verme işlevini en iyi yerine getiren yapıtlardır.

Yukarıdaki satırlarda, insanla edebiyat arasındaki ilişkilerin başlıcalarını, çeşitli düzeylerde ama kısaca incelemeye çalıştık. Bu yazı, en azından konusu nedeniyle, bir edebiyat yazısı sayılabilir. Bu yazıyı, edebiyatı sevenler, ona tutkun olanlar okuyacak. Bu yazı, bu tür insanlara, küçük de olsa bir tat verecek, minicik de olsa bir yarar sağlayacak belki.

Ya edebiyattan habersiz olanlar, onu sevmeyenler? Ne bu yazıyı, ne de bundan çok daha iyilerini onlara ulaştırmak olanaksız. Olanaksız değilse bile çok zor.

BAŞKASINA UZANMAK

ŞEVKET YÜCEL

«Acılar insanları olgunlaştıran bir okuldur,» diye söylenir. Sanırım bu yargıya katılırız. Katılırız ya, acıların her insan için gerçekten bir okul olduğunu kesinlikle söylememiz doğru olmaz sanırım. Ama genellikle acıların okul görevini yüklendiğini söylersek yanılgıya düşmüş olmayız. Nasıl olur da acılar okul görevi yapabilir? Kendimizi bildiğimiz günden beri duyduğumuz acıları şöyle bir sıralarsak neler çıkar ortaya neler... Kulak ağrısı mı dersiniz. Diş ağrısı mı dersiniz. Karın ağrısı mı, baş ağrısı mı? Ne derseniz deyin. Bir evden birinin ölmesi, yoksulluk, haksızlığa uğrama, kötülük görme, sosyal adaletin yaralanması, işsizlik, çoluk çocuğu yeterince giydirememek, besleyememek gibi daha nice acı duyduğumuz yerler vardır. Elbet böylesine acıların etkileri her insanda aynı olmaz. Bir bakarsınız kimileri başlarına bir dert, ya da bir iş gelince insanlaşmaya dururlar da sonradan unutuverirler. Böylelerinin önceden yumuşamaya başlayan yürekleri nedense zaman geçince katılaşmaya durur. Böyle olunca da önceki kişiyle onun arasında küçümsenmeyecek ayrımlar çıkar ortaya. Kimileriyse acıyı çektikten sonra unutmazlar. Başkalarını da kendileri gibi bir insan sayarak onların dertleriyle çilelerine tam bir insancıl duyguyla eğilirler. Üstelik sözde bırakmazlar yapacaklarını. İlle de onları uygulama alanına sokarak acıları hiç değilse bir dereceye kadar dindirme isterler. Ne dersiniz, bu denli davranışlar daha iyi değil mi? Ya kişi işi uygulamaya dönüştürmeden boş gözlerle avutma yolunu seçerse, buna ne denir? Evet, bunlar işin kolay yanı. Ama denilecek ki sözle de insanlar üzerinde etkili olduğumuz yerler yok mudur? Kuşkusuz yok denemez. Gün olur tek tümce, tek söz insanların yaşamlarına yön verebilir, acıların bir bakıma giderilmesinde etkin olabilir. Olur olmasına ya, insana uzanışın uygulamaya dökülmedikçe kalıcı, yeterli sonuçlar getireceğine nasıl inanabiliriz?

Efsanenin birinde bir kemancıdan söz edilir. Bu kemancı bir gün içinde karısıyla çocuğunu veba hastalığından yitirmiştir. Gelgelelim adam o günden sonra keman elinde hastaları dolaşır. Onları avutmak için güzel parçalar çalar, acılarını unutturur, içlerine sevinç ışıkları gönderirmiş. Buradaki kemancının adı efsanede bile geçse buna benzer bazı olayları toplum içinde görmüşüz, ya da duymuşuzdur. Hem kendi acısını, hem de başkalarının acılarını dindirmeye koşanlar az bile olsa vardır. İnsanlar acılardan ders alarak özverili olma yollarını deneselerdi yaşam çok daha şirin olmaz mıydı?

Yaşlıca bir dostum vardı. Bu dost kimi kez konuşma arasında bana şunları derdi: «Mümkün olsa da insanlara her hafta hastaneyi, mezarlığı, kumarhaneyi, hapishaneyi, yoksulhaneleri gösterebilsek.» Doğrusu yaşlı dostun bu düşüncesi hoşuma giderdi. Nedeni şu: İnsanoğlu acıları tez unutan bir varlık. «Unutmayıp da sürekli olarak acılarla kafa yorması mı gerekir? diyeceksiniz. Yok canım, ben de kişinin kendine zarar getirici düşüncelere saplanmasını dilemem. Demek istediğim şu ki; kişi başından geçenlerden ders alarak onu zaman zaman anımsayabilsin. Bu denli bir anımsamayla başkalarının başından geçenleri de düşünerek onlarla bağlantı kurabilsin.

«Ateş düştüğü yeri yakar,» «Eldeki yara duvardaki kovuğa benzer», derler. Orası öyle. Öyle ama, ateşin salt düştüğü yeri değil, başka yerleri de yakacağını; yaranın tek başına ellerde değil, kendimizde de çıkabileceğini usumuzdan çıkarmamamız gerekmez mi? Böyle düşünebildiğimiz gün ateşin de, yaranın da ne olduğu bilincine sanırım varmış oluruz. Bir acıyı paylaşırken, bir kimseye elimizi uzatırken aramızda ortak duygular oluşmaz mı? Kişilerin yaşamlarını anlamlı kılan bunlar değil de nedir? İnsanın insan olması kolay mıdır? Öyleyse, onun ilkin acılarla olgunlaşması gerekiyor. Ancak böyle bir olgunlukla varılabilir başkalarına. Böyle bir aydınlıktan yoksun kalmak bencilliğe, anlaşmazlığa, sevgisizliğe götürmez mi insanoğlunu? Dar görüşler arasında tutuklamaz mı?

Sağır ve kör olan yazar Helen Keller bakın ne diyor: «Ruhumda hiç bitmeyen bir sessizlik var. Duyamıyorum, göremiyorum. Bunun için alınyazımdan dert yanabilirdim. Ama bir ses bana, «Kendini unutmak bir mutluluktur,» diye fısıldıyor. Böylece ben de başkalarının gözlerindeki ışığı kendi güneşim, başkalarının kulaklarındaki senfoniyi kendi müziğim, başkalarının dudaklarındaki gülüşü kendi mutluluğum yapmaya çalışıyorum.»

Bu örneği neden verdim burada? Nedeni şu: Acılar bu kişiyi kötümserliğe, umutsuzluğa, bitkinliğe itmemiş. Adam en zor koşullar altında bile mutluluk yollarını araştırıyor. Bu durum yaşamı anlamlı kılmaya çalışan bir düşünce işi değil midir?

Daha yazımın başında, «Acılar insanları olgunlaştıran bir okuldur,» sözünü aktarmıştım. Biz insanlar her zaman bu okulun içindeyiz. İçindeyiz ama, bakalım orada verilen dersleri nasıl dinliyor, nasıl anlayabiliyoruz? Görüş açımız genişliyor mu, genişlemiyor mu? Duygularımız, düşüncelerimiz hangi kapılardan geçiyor, nerelere gidiyorlar bakalım? Sevgi bahçelerimizde çiçekler açılıyor mu? Bencil miyiz, özgeci miyiz, neyiz? Sırası gelmişken burada okuduğum bir masaldan bir bölümü aktarmak gereğini duyuyorum:

«Yaşlı bir kadın ormanda yaşayan yalnız bir kişinin karlar altında çilek yetiştirdiğini duymuştur. Bunun üzerine bu yaşlı kadın büyük kızına ormana gidip çilek getirmesini söyler. Kız ormana gider, oradaki yalnız adama annesinin dilediğini iletir. Yalnız adam kıza dönerek: «Madem çilek istiyorsun, önce sen bana bir iyilik et. Şuradaki karları süpürü-

ARTA KALAN

ERGÜL ÇETİN

içimde dumanlı bir dağ var
bu dağ ne dağı

arta kalan hüzünlerin mi

dibinde bir çoban var
abdal gezer içimde
neyin çobanı bu

arta kalan hüzünlerin mi

içimde bir kaval
bir türkü çalar yanık
yankır dağlara/mor dağlara
bu türkü ne türküsü

arta kalan hüzünlerin mi
arta kalan hüzünlerin mi

---

ver. Kuşlara yem vereceğim, der. Kız ise, «Kuşlardan bana ne, ben çilek istiyorum,» diye karşılık verir. Bu nedenle yalnız adam ona çilek vermez. Kız gerisin geriye eve döner. Bu kez yaşlı kadın aynı görevin yerine getirilmesini üvey kızından ister. Üvey kızı ormana gider. Yalnız adam ona da, «karları süpürmesini, kuşlara yem vereceğini» duyurur. Kız bir an düşünür. Süpürgeye sarılır, adamın dediğini yapar. O anda çilekleri unutmuştur. Yalnız aç kalan kuşları düşünür. Ama birdenbire karın altından çilekler çıkar. Yalnız adam ona o çileklerden dilediği kadar toplamasını bildirir.»

Görülüyor ki, «Kuşlardan bana ne?» diyen kız eve boş dönmüş, karları süpüren, acıkan kuşların yemlenmesine olanak sağlayan kız diledğince çilek toplama hakkına sahip olmuştur. İkinci kızın bu davranışı bizi düşündürmüyor mu?

'KÖTÜLEME' DEN ELEŞTİRİYE

FARUK ERSÖZ

Nedendir pek bilinmez ama ülkemizde sanatçılar ile eleştirmenler arasında bir çekişmenin varlığından söz etmek, herhalde çok yanlış olmasa gerektir. Kimi kez sanatçının eleştirmeni küçümsediğine, yaşam boyu hiç bir iş başaramadığı için eleştiriye sığındığını öne sürenlere tanık olduğumuz gibi, bazı eleştirmenlerin de, kara çalmayı nerdeyse bir görev saydıkları kanısını uyandıracak tutumları, ister istemez gözden kaçmıyor. Şu ya da bu konuda, eleştirinin nasıl bir yöntem izlemesi gerektiğine ilişkin sorular, zaman zaman da çözümler sık sık ortaya atılırken, eleştirinin kendisi bir eleştiri süzgecinden geçirilmemektedir.

Öte yandan,, genelde, eleştirinin iyi ve kötü yanları açığa çıkarıp, olumlu ve olumsuz noktaların altını çizerek, yapıcı bir işlevsellikle yükümlü bulunması doğru olarak benimsendiğinden, eleştiri dendiğinde, hemen hemen herkes bir takım çeşitlemelerle de olsa aynı temayı yinelemektdir. **Oysa eleştiri temelde, ortaya konulanı belli, kimi kez de belirsiz ölçütlere vurarak yargılamak değil, ortaya konulanı boyutlandırmaktır!** Ancak bu amaca yönelirse eleştiri, etkin ve işlevsel kılınabilir.

Yanlış yargılar sık sık verilebildiğinden, eleştirmen yargıçlıktan kaçınarak işe başlarsa, başat güçlüğü aşmış sayılabilir. Yargıçlığın getirdiği diğer bir sakınca da, hatayı gören eleştirmenin, yargısını gerekçelendirmek için, yanlışa değinmek amacıyla, yapılanı kötülemesinin yanı sıra doğruyu öğütlemek gibi bir eğilime kapılmasıdır. Oysa eleştirmen bir yol gösterici, bir önder de değildir. Böyle olsaydı, ressam paleti yazar kalemi eline aldığında, yönetmen oyunu sahnelemeye geçerken, şef orkestra provasına gireceği sıra bir eleştirmen çağırıp sorunu kökten çözerler ve sonradan başlarının ağrımasını önlemiş olurlardı.

Bu durum karşısında eleştirideki özgürlük alanının sınırlandığını sanmak yanlış olacaktır. Her yapıtın kendi çağı ve toplumuyla hesaplaşmasının ürünü olduğunu unutmamak eleştiride asal ilkedir. Bu bağlamda eleştiriye düşen, yapıtı doğru ve yanlışları ile kültür yaşamı içindeki yerine oturtmaktır. Kuşkusuz bu yapıtı yargılamaktan çok daha güçtür ve 'boyutlandırmak' olarak nitelenen tutumun çıkış noktasıdır. Ortadaki yapıtı, oluşumundaki kaynaklardan ve tarihselliğinden hareketle, çağcıl konumuna yerleştirmek, bu konumu açımlamak, giderek toplumsal, psişik vb. dinamiklerini açık seçik sergilemektir 'boyutlandırmak'. Bir başka deyişle yapıtla yaşam arasındaki karşılıklı iletişimi göstererek, yeni bir soluk getirip ona canlılık kazandırmaktır. Bu da yorucu bir düşün çabasını gerektirir. Özellikle tüm bunların kısa ve öz, üstelik anlaşılır bir biçimde dile getirilmesi zorunluluğu, eleştirinin önündeki

aşılması güç engellerden biridir. Ne var ki, güçlük sorunu yine doğrudan doğruya eleştirmenle ilintilidir.

Herhangi bir yapıtın değinilen yaklaşımla ele alınması, eleştirmenin kültür birikimi ve bu birikimin oturmuşluğundan kaynaklanır. Özümsenmiş bir birikim, papağanın salt ezberlediği sözcük ölçüsünde konuşabildiği örneği, eleştiride, salt «iyi», «kötü», «olumsuz», «hoş», «çarpıcı», «bozuk», «uyumdan yoksun», «başarılı» gibisinden sınırlı bir sözcük dağarının arkasına gizlenip en kestirme yoldan yargıya varmaktan alıkoyacaktır. Birikimlerini kafalarında şapka gibi taşıyanlara gelince, bunlar pek anlaşılmadıkları için, saygın bir kişiliğe kısa zamanda kavuşurlar.

Üzerinde dikkatle durulması gereken bir nokta da, eleştirmenin bir sanat ya da kültür tarihçisi değil, sanatçının yapıtını sunduğu insanların bir temsilcisi olduğudur. Bu açıdan bakıldığında sorumluluğu bir kat daha artar. Çünkü eleştirmenlik görevini aynı zamanda onlar adına üstlenmiştir. Kendi kültür birikimi çerçevesinde yapıtı ele alırken, yargılamaya değil, yapıtı yerine oturtmaya, boyutlandırmaya çalışması, temsilcisi bulunduğu kitleye ışık tutacak, onların kültür yaşamları ve bilinçlerine yeni ufuklar açarak, toplumsal kültürün devingen gelişimi içinde, kendine düşen katkıyı gerçekleştirecektir; bu ışıktan yapıt veren sanatçının da yararlanacağı tartışma götürmez bir gerçektir. Bir başka deyişle eleştirmen, her iki kesim (sanat - toplum) için de geçerli olan doğruları getirirken, yine bu iki kesimin birbirini 'doğru' anlamasını sağlayacaktır.

Eleştiride yapıta yaklaşımın temel ama aynı zamanda nitel bir sorun olduğu ortadadır. Bir ülkenin kültür birikimi, ortaya koyduğu kültür değerlerinin tarihiyse, bu tarihin temelini sağlıklı eleştirilerin oluşturacağından kuşku duymamak gerekir. Sırf bir takım yargı ve havada kalan tanımlamalarla bu oluşuma ne ölçüde katkıda bulunabileceği sorusu herhalde pek anlam taşımaz. Böylesine ağır bir sorumluluğa yüklenen eleştiri ise, büyük bir olasılıkla kötülemeyecek, eleştirecektir; kısacası, yapıta yeni boyutlar kazandıracaktır.

BİZE GELEN KİTAPLAR

GÖK, BULUT VE YAĞMUR / Feriha AKTAN - Şiirler - Yeditepe Yayınları, 80 sayfa 120 Lira.

YAZ ŞİİRLERİ / Hilmi YAVUZ - Şiirler - Cem Yayınları, 48 sayfa 60 Lira.

GÖMLEĞİM LEYLA DESENLİ / Abdülkadir BUDAK - Şiirle r- Aday Kitaplar, 80 sayfa 120 Lira.

«YAZIN ELEŞTİRİSİNDE BEĞENİ»

HALİL ŞAHAN

Kimileri öteden beri yazın eleştirimizin nitelikçe 'düşük' olduğunu söyler dururlar. Hiç olmadığını söyleyenler de var; ama onları ciddiye almaya değmez; çünkü onlar eleştirmenlerden umduklarını alamayanlardır. Ötekilerineyse kulak vermede yarar olduğu kanısındayım. Kaynağında önyargı olsa bile, savları önemli bir gerçeği yansıtmaktadır.

Yazın eleştirimizin niteliksizliğinin birçok nedeni olduğu kuşkusuz; ama ben, kapsayıcı, giderek belirleyici olduğuna inandığım biri üzerinde durmak istiyorum: **Beğenisizlik...**

Türkiye'de yazın eleştirisine sıvananların çoğunun **sanat yada yazın beğenisi oluşmuş değildir.** Beğeniliymiş gibi görünenlerin birçoğunun da beğenileri büyük ölçüde tek-boyutludur. Yazın dergileri bu söylediklerimin somut örnekleriyle dolup taşıyor her ay. O nedenle daha somut örnekler vererek kimseyi incitmek istemiyorum.

Bakıyorum; dergilerdeki yazın eleştirilerinin çoğunda oldukça yüksek bir yazın bilgisi var, ama gene de bir eksiklik göze batıyor: Beğeni.. Beğenisiz bir eleştiri, ne denli yazın bilgisi taşısa, ne denli 'nesnel ölçütlere yaslansa' da nitelikli olamıyor; yada bana öyle geliyor. Bu tür beğenisizliğin bence, bilgisizlikle de, nesnel ölçütlere yaslanmakla da ilgisi yok. Bu, -bana göre- önce eleştirmenin yeteneğiyle, son çözümlemede de toplumsal-kültürel yaşayışımızla ilgili bir sorun.

Eleştirmenlerimiz de bu toplumun ürünleri: Aşiret kültürüyle, bir türlü özümsenememiş dışarlıklı çağdaş kültür arasında bocalayan bir toplumsal-kültürel yaşayışın yani. Eleştirmen kendini yetiştirmek için vaktinde bilinçli bir çalışmaya girişmezse bu ortamda hiçbir zaman olgun bir beğeni edinemez. Nitekim öyle de olmaktadır.

Nesnelci eleştirmenlerin beğenisizliklerine daha çok takılıyorum. Nesnelci eleştirmen, nesnel ölçütler kullanan kişidir. O nedenle yargılarının tutarlı ve kesin olması gerekir. Ama çoğu kez öyle olmuyor. Örneğin aynı yapıt için (yada konu için) nesnelci iki eleştirmen karşıt yargılara varabiliyorlar. Özellikle beğeni açısından, birisinin «olağanüstü» dediğine öteki «on para etmez» diyebiliyor. Neden? Ölçütleri gerçekten nesnel olmasına karşın beğenilerinin gelişip olgunlaşmamasından. Ölçüt ne denli nesnel, ne denli kesin olursa olsun, doğru uygulanabilmesi kesinkes beğeni ister. Hele, bir yapıtta bulgulanan özelliklerin **yazınsal düzeyde** yazılabilmeleri için beğeni zorunlu bir koşuldur. (Eleştirinin yazınsal bir tür olduğunu özellikle anımsatmak isterim.) Yazınsal (sanatsal) güzelliği algılamak öznel bir olgudur; nesnellikse al-

ÇARDAK

MUSTAFA YILDIZ

Her gülen mutlu değildir
Sevinç dokumaz gülen her dudak

Kocaman olmasaydı yüreğimiz
Sevdiklerimizi gömmeye yetmezdi toprak

Karın mı yoksa kömürün mü
Hangisinin alnı daha ak

O saraylar bile soğukken neden
Sıcacık bu çardak

---

gılananları çözümleyip değerlendirmede gereklidir.

Kimileri Nurullah Ataç'ı öznelci diye küçümsüyor, üstelik yoksuyorlar bile. Ataç, gerçekten öznelci bir eleştirmendir. Elbette yeni baştan değerlendirilmelidir, ama bir özelliği üzerinde de enine boyuna düşünülmelidir: Ataç'ın yüksek düzeyde, olağanüstü gelişmiş bir beğenisi vardır. O'nun «güzel» yada «değerli» dedikleri gerçekten öyledir. Zaman da doğrulamıştır bu tür yargılarını. Ataç neden yanılmamıştır? Gerçi öfkeyle yada coşkuyla davranarak tutarsız yargılar ileri sürmemiş değildir ama, bunu gerçekten 'değerli' olanlar için yapmamıştır, kesinlikle kaçınmıştır bundan. Sözgelimi Orhan Veli'yi kişi olarak sevmediği, hatta O'na kızdığı dönemlerde bile O'na değgin olumsuz bir yargı yayınlamamıştır.

Gözlemlerime göre; nesnelci fakat beğenisiz bir eleştirmen 'değerliyi' doğru olarak saptayamıyor; Ataç örneğinde olduğu gibi, öznelci fakat beğenili bir eleştirmen ise bunu yapabiliyor. Böyle demekle öznelci eleştiri tutumunu savunmayı amaçlamıyorum kesinlikle. Asıl ama cım, yazın eleştirisinde beğeninin gerekliliğini vurgulamak yalnızca.

Eleştirmenlerimizin beğenileri oluşup olgunlaşmadıkça eleştirimizin niteliği yükselemez kanısındayım. Beğeni edinmek ise ha deyince olacak iş değil kuşkusuz. Kişisel niteliklerden çok toplumsal-kültürel yaşayışla ilgili hem de. Kendini yeterince tanıyamamış, dıştan aldıklarını da özümseyip yüceltememiş bir toplumsal-kültürden ancak bugünkü eleştiri ve eleştirmen çıkabilir, diyorum.

Son olarak, tüm eleştirmenlerimiz beğenisizdir gibi bir savım olmadığını da söylemeliyim. Örneğin Berna Moran'ı, Murat Belge'yi, Asım Bezirci'yi, Fethi Naci'yi, Hilmi Yavuz'u beğenisizlik yargımın dışında tutmak zorundayım.

TOPLUMCU - GERÇEKÇİ «40 KUŞAĞI»NDAN YÜREKLİ BİR SES

TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ

I.

ÖMER FARUK TOPRAK, toplumun çalışanlar kesiminin, halk insanlarının bitmez tükenmez anlatıcısı olmuştur. Şiirlerinin özünde, duyarlı bir insan sevgisi, toplumcu içeriğinden boşaltılmamış bir insan sevgisi her döneminde varolmuştur. Yaşam kavgasında, en yoğun uğraşlarda bile geleceğin güzel günlerine olan inancını yitirmemiş insanların gürbüz türkülerinin yaratıcısı olmuştur. Bütün bunları karşılar anlamda ilk şiir kitabının adını «insanlar» koymuştur. (yıl : 1943) Bu arada günün acımasız koşullarında nitelikli bir yayın olan «yürüyüş» dergisinin yönetimine ortak olmuştur. (yıl : 1942 - 1943) Derinden gelen, yumuşak fakat sağlıklı şiirin yükü gene omuzlarındadır. İkinci dünya savaşı biterken, bütün uluslarda gelişen özgürlük duygusu, dünya ırmaklarına kollarını uzatmış şairlerde anlamını bulur. Ömer Faruk Toprak'da şair arkadaşı Suat Taşer'le birlikte «hürriyet» isimli ortak kitapla sesini yükseltir. (yıl : 1945) Ve daha sonraları Dağda Ateş Yakanlar, (yıl : 1945), Susan Anadolu (yıl : 1966), Ay Işığı (yıl : 1973) gibi tutarlı güçlü sesin uzantısı olan şiir kitapları gelir. Ayrıca anılarını topladığı Duman ve Alev (yıl : 1968), Tuz ve Ekmek (yıl : 1973) romanı, Karşı Pencere (yıl : 1975) isimli hikaye kitapları olan şair görülüyor ki yaşamı boyunca çok az sayıda diye nitelendirebileceğimiz ürünler vermiş olmasına rağmen, değişik dallarda yazmıştır.

Şöyle bir geriye dönüp baktığımızda Ömer Faruk Toprak'ın şiirlerinin bir Nazım Hikmet, bir Attila İlhan şiiri gibi kendine özgü kimliğinin olmadığı görülür. Kendinden sonra gelen şairleri, şiirlerini yapı ve ses olarak adı geçen şairler kadar etkilemediği bir gerçektir. Fakat çağdaş olana, geçmişin mirasına sahiplenmek isteyen genç şairlere, insanların toplumcu bir gözle irdelenmesini ve evrensel boyutlara varan bir öz'ün algılanmasını verir. Ömer Faruk Toprak'tan alınacak olan işte bu duyarlık, yorumlama ve yansıtmadır. Şiirleri tek tek ele alındığında aralarında bazı yapısal farklılıklar görülebilir. Oysa hemen hemen her şiiri kendi

içinde, birçok ozan tarafından zor sağlanabilen, bir bütünsellik gösterir. Ömer Faruk Toprak için yazdığı bir gazete yazısında sayın Konur Ertop saygı duyulacak bir gözlemlemeyle şöyle diyor: «... 40 yıl boyunca edebiyatla içiçe yaşamış, sanata namusluca bağlanmış, ödün vermemiş, yargılarını inanarak savunmuş bir sanatçının portresini de çıkarıyor karşımıza. Bu portrede toplumcu sanatımızın hareketli çizgileri ve özverili bir kişiliğin izleri görülmektedir.»

Çağının tanığı, içinde bulunduğu süreci çok iyi değerlendirebilen ozan, bakın şiirini var eden koşulları sayın Hikmet Altınkaynak'ın «Edebiyatımızda 40 Kuşağı» adlı kitabında, kendisine yöneltilen bir soruyu yanıtlarken nasıl belirliyor: «1940 - 42 yılları edebiyatımız için büyük atılım ve değişim yıllarıdır. İlk denemeler, ilk acemilikleri de beraberinde getirir. O yılların yayınlarını inceleyenler bunu göreceklerdir. Bin yıldan fazla zengin bir geçmişi olan şiirimiz, o yıllarda yeni soluklar, yeni boyutlar kazanacağı izlenimini vermeye başlamıştı. Nazım yolu açmış, ilk olgun yapıtı (Simavne Kadısı Şeyh Bedrettin Destanı'nı) yazmıştı. Taze, canlı, değişik söyleyişli yeni ozanların sesleri duyuluyordu artık.

Yukarıda 1940 önemli bir tarihtir dedim. Yeni bir çağa giriyorduk. Dünyanın her yeri çatırdıyordu. Yeni ekonomistler, yeni ozanlar yeni politikacılar görünmeye başlamıştı.»

II.

Özelden genele doğru yeryüzü sorunlarının dillendiği derli toplu bir şiir kitabı da: AY IŞIĞI... Kitabı oluşturan şiirlerin (tümü yirmiüç şiir) dizelerinde, duyguların içsel özellikleri çağrışımlardan da yararlanarak verilir. Böylece anlatımın belirleyiciliğinde, imgelerle coşkulu bir tavır, okuyucuya seslenir:

«camlardan keder boşaltırdı gece
dışarda istanbul ıslak bir duvardı»
(hastanede yirmibirinci gün)

Okuyucu yavaş yavaş şiirlerle, dizelerin oluşturduğu büyüsel çağrışımlarla, sıradan, insanca olarak değerlendirilebilecek, basit ama etkileyici özelliklere doğru çekilir.

«kura ırmağı on çeşit yeşili
götürüyordu
kıyısına dizilmiş küçücük evlere
saçarak»
yolculuk)

Birtakım isimlerin (örneğin: kura ırmağı) getirdiği mekânsal çağrışımlarla, geniş boyutlu düşünmek ve kavramak olanağı sunulur. Belki basit bir yapıya sahip gibi görünen şiir, yorumlamada zorlaşır ama bakış açısını genişletmesi, kişiyi sınırlı bir çevreyle düşünmekten kurtarır. Evensel olana doğru hazırlayıcı dizeler, üretim koşullarının belirlediği toplumsal yapıyla birlikte yaratılır

«kimse göremez göğsümde
çırpınan serçeyi
herzaman sabırlı olmak
özgür olmak
derim ama
unutamam 1944'ün karanlık
gecesini»
(bir dağbaşı düşüncesi)

Ne olmuştur 1944'ün karanlık gecesinde? O günlerin belirleyici ekonomik yapısı nedir? Nasıl bir siyasal ortam vardır ki şairde özgür olmak isteği uyandırır. Tarihsel yerine oturtmak istediği-

mizde şiir birçok ipuçlarıyla bizi sorulara ve cevaplarına yöneltir. Yalnız bu şiire özgü değil, kitapta yer alan bütün şiirlerde, imgelerin akışı duygusal görünüm ardında yoğun bilincin sergilenmesi, gizli özelliklerini de içinde barındırdığından dikkat çekicidir.

«bağırmak yasak konuşsalar bile
dizelerinin içinde kalır sesleri»
(ay ışığı)

Şair kendi adına konuşuyormuş gibi görünsede, genelde onunla aynı sorunsalı paylaşan insanlar için söylemektedir. Dizelerin ardındaki anlam derinliği bir başka şiirde (gül) şöyle kendini buluyor:

«bu karanlık geceden çıkalım
merhaba diyelim gün ışığına
merhabadan sonra ıssız kırlara
açılalım
yaşama tutkumuz kalsın
dudaklarımızda»

ya da bir başka şiiri (kırık bir pencere) de yer alan şu dizeler:

«uzakta bir adada kirli saçlarıyla
düşünen
ak köpüklü denizin öfkeli adamı yani
ritsos»

Okudukça insanı saran, etkisine alan şiirlerle dolu Ömer Faruk Toprak'ın «AY IŞIĞI»... Toplumcu - gerçekçi «40 Kuşağı»ndan yürekli bir sesin, insanlara sevecenlikle yönelmesi... Ömer Faruk Toprak'ı erken kaybetmenin (doğum: 1923 - ölüm 1979) kol kola yürüdüğü ozan dostları kadar, biz gençleri de sarstığını, üzdüğünü belirterek yeniden Fahir Onger'in »Savaş yıllarının aman bilmez bir şairi...» olarak değerlendirdiği Ömer Faruk Toprak'ın şiirlerine dönelim...

Kaynaklar :

I — Konur Ertop: Toplumcu - gerçekçi «40 Kuşağı»nın üyelerinden biri

II — Hikmet Altınkaynak: Edebiyatımızda 1940 Kuşağı - TSY yayınları

III — Ömer Faruk Toprak : Ay Işığı - Yeditepe Yayınları,

DÜZELTME

Geçen sayımızda **Veysel Çolak**'ın **«İmgelerin Kurgusu»** adlı yazısının birinci sütununda 23. satırdan başlayarak düşen ve karışan bir cümleden sonraki bölüm aşağıdaki şekilde olacaktır.

«Bu saptamayla, sanırım, hayatın dağınıklığı kirletilmediği ölçüde, sanatsal bir yaratmaya estetik katkıda bulunabilir. Sanatın temel olanaklarından biridir bu.»

Düzeltir, özür dileriz.

DÖNEMEÇ

izmir çukurundan

AYDIN YALKUT

sihirli keman bülent

Kemani Bülent dediğim, kahvelerde, meyhanelerde sanat 'icra' eden, bildiğimiz kemancılardan biri. Yarım kalan konservatuvar öğreniminden sonra, bar, pavyon derken İkiçeşmelik'teki çalgıcılar hanını mekân tutuyor. Topluluklar kurup, buradan, İzmir'in dört bir yanına dağılıyorlar.

Torbalı taraflarında bir köy düğünü. Erkek evinde masa kurulmuş, millet 'büyük büyük' demleniyor. Bir ara, Bülent'in, solo keman yapacağı tutmuş.

«Tam», diyor, «geldim bir adamın karşısına. Adam da adam hani. Şöyle, rahat yüz okka çeker. Elde tesbih, devirmiş kasketi, yarım bağdaş kurmuş sandalyeye, bıyığını çekiştirip duruyor. Ritim tutar gibi sürekli de başını sallıyor ya, hah, dedim bu adam bir şeyler duyuyor, var adamın içinde bir şeyler. Ve... Mozart'tan Bethoven'e geçiyordum ki... 'Versene şu zımbırtıyı» dedi, adam. Herhalde, bu sihirli sesin nereden çıktığına bakacak. Verdim kemanı. 'Ne dıngırdatıyorsun ülen sabahtan beri sen?' dedi, Mozart, dedim. 'Mozart öyle olmaz, böyle olur' diyerek, öyle bir geçiriş geçirdi ki kemanı kafama, şunun haline bakın'»

Kafasından vazgeçmiş, kemanı gösteriyor, Bülent. Baktım, bu ekmek teknesinde hamur yoğrulmaz gayrı. Ne diye sokarsın oğlum, köy düğününe elin gâvurunu? Neyse, aramızda üçer-beşer topladık da, dirilttik, artık 'sihirli keman' olan Bülent'i. Fakat, bana kalırsa, en büyük payı. Sayın Çetin Altan vermeliydi. Bülent, son günlerde, Sayın Çetin Altan'ın yazılarına epey kafa yoruyordu da...

«Gömleğim leylâ desenli» - «gül devrimi»

Ayhan Can'ın, keman tiryakisi olduğunu duyardık, bir de, pipo tiryakiliği varmış demek. 'Dönemeç Yayınları' arasında çıkan 'Gül Devrimi'nin kapağında, pipo içerken çekilmiş bir fotoğrafı var.

Bu sıra, sevgili Abdülkadir Budak'ın, 'Gömleğim Leylâ Desenli' adlı şiir kitabı geldi. O da, kapaktaki fotoğrafında kahve höpürdetiyor. (Nereden bulduysa!) Bir de, o, nisbet yapar gibi gülümseyişi yok mu, eski bir tiryaki olarak, çileden çıkardı beni. Bir gün 'kitapsız'lıktan kurtulursam, ben de, bir galon şarapla çekilmiş fotoğrafımı bastırtmazsam kapağa...

«Konuş ey büyülü sözcük söz senin / De ki localarından izleyen ustalara : / — Bu genç ozan biliyor yanmanın önemini / —Bu Mecnun Leylâsını değişmedi çöl kumuna»

Konuş, Abdülkadir Budak, söz senin. Ayhan Can'ın deyişiyle : «anlat her-

kese kavgacı yüreğimi / seven ve sevdikçe büyüyen yüreğimi / insanın insanı öldürmesini anlat / yaşamın eşsiz güzelliğini.»

çene suyu çorba

'Gösteri'nin Kasım sayısında, Füsun Akatlı soruyor : «Senin için bir de, 'şiirlerinde dili zorluyor, dille oynuyor' savı sık sık öne sürülür. Ben böylesi laflara pek tutulurum. Sence ne anlamalı bu sözlerden?»

Metin Eloğlu'nun yanıtı şöyle : «Bizim bir yükümlülüğümüz de Türkçe'yi onarmak, yeniden varkılmak. Bu açıdan bakıldı mıydı, -ana kurallar çiğnenmiyorsa- anlam gücünü pekiştirmek için dilin olanaklarını kurcalamak da boynumuza borç. Bir Fransız, İngiliz, Alman ozanı için sorun olmayan çetrefellikleri, biz çözümlemek zorundayız. Hani şiir geçmişimiz var denir ya; ben pek sanmıyorum. Divan şiirinden payıma zırnık düşmemiştir...»

Şimdi!.. «Hapazlar mıncıklarım neyi». Yok yok... Vallahi kötü bir şey söyledim sanmayın. Yalnızca, Metin Eloğlu'nun 'Çene' şiirinden dize aktardım ve aktaracağım. (Türk Dili - Sayı : 312)

«Dışa değil a canım içe hacamat / Üsküdarsızlığa evet». Aaa! Bakın, o dili zorluyor, dille oynuyor laflarına, Füsun Akatlı gibi, ben de tutulmaya başladım!..

«Yani dağarcığım hâlâ hamhalat / Us ve hazin cibilliyet». Türkçe nasıl onarılır, varkılınırmış görün bakalım.

«Gerçeği dışkılayan simyager / Kılı taşından ağır». Şu anda itirazım var! Bu 'mısra-ı berceste'yi söyledikten sonra, «Divan şiirinden payıma zırnık düşmemiştir» demekle kendi kendinin günahını alıyor doğrusu Metin Eloğlu...

Şaka bir yana, şu 'Çene' şiirini sürdük diyelim, Baki'lerin, Şeyh Galip'lerin önüne; o, sakallı sarıklı koca Osmanlılar, divane olur da, sopayla kovarlar maazallah adamı 'Divan'dan.

Ola ki, çene suyu çorba severler!

cümbüş

Hilmi Yavuz'la söyleşiyoruz. Söz, döndü dolaştı, Metin Eloğlu'na da geldi. «Şiiri özgündür Metin Eloğlu'nun dedi, Hilmi Yavuz. Dedi de, hapazlayan, mıncıklayan şiiri okurken ne diye gülümsedi? Yoksa...

Yoksa, ahval'ini düşünüyordu da o sıra, onun için mi gülümsüyordu Hilmi Yavuz? Öyle ya, ta İstanbul'lardan kalk gel imza günüm var diye, «Biz, 14 Kasım'a hazırlık yapmıştık» desinler; güler misin?. Gülersin elbet.

Sonra, kalktık 'Şükran'dan, yıldızlara yakın bir yere taşındık, Yurttaş'ın önerisiyle. Ahmet Necdet, Efdal Sevinçli, Bahattin Ertürk, Hamdi Topçu de katıldılar. Çınar, Şadan Gökvalı'yla Turgay Gönenç'i de çağırdı. Çağırdı da, kendisi yok oldu bu kez ortadan .Ben, 'masada yok olmadan' önce, Hamdi Topçu'nun, Dedem Korkut benzeri şiirlerini dinledim. Turgay, masanın öbür ucunda, ah Beyoğlu vah Beyoğlu' diyerek, 'Baylan'lı günlerden mi anlatıyordu?

Yarı geceyi Konak'ta bulduk. Ahmet Necdet Hoca'yla Efdal Sevinçli'yi baş başa Karşıyaka vapuruna yolcu ettikten sonra, Yurttaş'a eyvallah dedi, Bahattin ve ben. Bahattin bu, durum mu? Dolmuşta, 'Ferdi' dinletilirken, patladı :

«Yahu, o hapazlayan şiiri arabesk müziği yapsalar, amma da cümbüş olur hal..»

nedir bu giz

Metin Pütmek, Cemal Nalçacı, A. Neyzan Karahan, Cavit Kürnek, Taner Aşkın, Gündüz Badak ve daha bir çok ad sıralanabilir, on beş yıl öncelerin edebiyat dergilerinde fotoğraflarını çekebileceklerimizden, daha sonrakiler var... Hepsi de İzmir çukurunun çocukları. Bir sessizliğe gömülü gömülüvermişler. Nedir bu hüzün üreten makinenin gizi? Bir, Refik Durbaş, İzmir çukurunda kalsaydı, hangi şirket çay verirdi bilemem? Attilâ İlhan, Necati Cumalı, Samim Kocagöz, Turgay Gönenç, Nahit Ulvi Akgün mü diyeceksiniz? Hemen hepsi, İstanbul'un 'Baylan'larında boy gösterenlerden değil mi? Nedir bu İzmir çukurunun gizi, nedir nedir?... Yirmi-yirmi beş yıl önceden de gelenler var: Berin Taşan, Şahin Candır, M. Nedim Yücel.

M. Nedim Yücel geldi geçenlerde 'Dönemeç'e. «Beş yıldır yaşıyor ağbi, bu dergi İzmir'de» dedim. Gözleri fal taşı gibi açıldı. Saçında tek siyah tel kalmamış o kadim şair, bir 'genç ozan' coşkusuyla, «Verin bana bir cilt boş abone fişi» dedi ve gitti...

Şahin Candır, yakın bir süre önce emekli oldu. Emekllik işlemi yapılırken, nüfus cüzdanındaki 'ekmek karnesi verilmiştir' damgasına katılmış gözleri oturup yazmış şiirini.

EKMEK KARTI VERİLMİŞTİR

Babamın kimlik cüzdanında
Eskimiş, silik bir damga :
«Ekmek Kartı Verilmiştir.»

Anılarında tedirgin babam
Tedirgin savaş yıllarından
Günde çeyrek ekmek yenilmiştir.

Uçakların sesi sağır kulaklarda
Ve bombalar ve ölümler radyolarda
Tanklarla sınıra gelinmiştir.

Sümerbankta basma, kaputbezi
Sıtması tifosu uyuzu
Herkesçe bilinmiştir.

Bizlere öykü olsun diye çocuklar
Babamızın kimliğinde damga var
«Ekmek Kartı Verilmiştir.»

GENÇ ŞİİR GÜNÜMÜZ ŞİİRİNİ TARTIŞIYOR

Hazırlayan :
M. KADRİ SÜMER

Son zamanlarda 70'li Yılların Şiiri ve Ozanları tartışılan bir konuydu. Ancak bulanık ve hastalıklı ikinci yeni şiire karşı bir onur kavgası veren genç şiirin yaratıcıları güçlülüklerini verdikleri özgün ürünlerle kanıtladılar.

1. Konuya bu açıdan bakıldığında günümüz şiirini nasıl yorumluyorsunuz?

2. Şiirimizin halka ulaşması ve etki alanının genişleyebilmesi için sizce neler yapılabilir? Bu konuda görebildiğiniz aksaklıklar nelerdir?

3. Toplumcu Gerçekçi şiir anlayışınız nedir? Kendi şiiriniz hakkında yorumda bulunabilir misiniz?

4. Şiirin bilimsel açıdan toplumsal yapımıza sizce ne gibi etkileri olabilir?

VEYSEL ÇOLAK'LA SÖYLEŞİ

«Yazılan, hayatın şiiri olacak ve bu şiir yeni bir hayatı getirecektir»

«Bilim ve Sanat üretim olanaklarını hazırlarken, toplumsal değişimin olanaklarını da hazırlar»

Önce şunu söyleyeyim: 70'li yıllarda sesini duyuran şiir anlayışını, İkinci Yeni şiir anlayışına karşı bir seçenekmiş gibi görmek, sadece böylesine bir işlevle sınırlandırmak, sanırım yanlış olur. Çünkü, 70 sonrası, ekonomik, sosyal, kültürel somut koşullar; hayatın her alanında yaşayanlar, kendi şiirini de beraberinde getirmişti. Bu arada, İkinci Yeni şiir anlayışı da çok gerilerde kaldıysa, kendi içerisinde bir çözülmeye uğradıysa, hayatın getirip dayattıklarında aramalı bunun nedenlerini. Söylediklerimden, şiirimizde bir bitişin yanında bir doğuşun yaşandığını çıkarmak olanaklı. Bu yüzden, günümüzde Türk şiirinin bulunduğu göstergeyi çok iyi anlamak gerekiyor. Bu nedenle, şiirimizi irdeleyen çok geniş bir tartışmaya gereksinmemiz var. Şu on yıldır, şiirimizle ilgili boyutlu bir incelemenin yapıldığını, yaşanan karmaşalara anında müdahale edildiğini söyleyemeyiz. Kendini kanıtlayan birçok genç arkadaşın da hakkı teslim edilmedi.

Başını alıp giden garip bir öznellik yaşanıyor. Estetik düzeyde yetkin bir öznellik değil bu. Görülen o ki, ortak bir beğeniyi yaratmak oldukça güç olacak. Sanırım en kolay yolu, yapıcı bir tartışmaya girmekle yürünecek olandır. Aslına bakarsanız, bu tartışma başlamış sayılır. Ama büyük bir olumsuzluk içerisinde... Örneğin, 70'li yılların getirdiği şairleri gör mezlikten gelen tavır yabana atılmamalı. İdeolojik - estetik nedenleri içeriyor çünkü. Ayrıca, bu konuda başlatılan tartışmaların unutturulmaya çalışılması, gözardı edilmesi başka ne anlama gelebilirki?

Öte yandan, şiirimizde yaşanan garipliği satır aralarında eleştirenler de var:

Attila İlhan'ın Sanat Olayı'nda çıkan (kasım 81) «bâkî'ye gazel» şiirinin şu dizelerini atlamamak gerek: «ne şair kalmış ülkede ne şiir / divanlar unutulmuş / mesneviler parça parça / ey şairler sultanı ey bâkî / inanılmaz kafiyeler düşürüp yıldızlardan / (mef'ûlü mefâilü) / ruhunla söyleşirim» Ülkede, şair ve şiir kalmamış söylendiğine göre. Biraz garip, mutlak. Zaman ve mekan içerisinde kime yönelik bu eleştiri? Yoksa, toptan bir yadsıma mı sözkonusu? Açıklık getirilmesi gereken konulardan biri de bu. Şöyle bir sataşıp geçmek yanlış. Can Yücel «Renkâhenk» adlı şiirinde (yazko edebiyat, kasım 81) bilinen espirisiyle; «Mubalağa yaz oldu bu yaz / İkimizde ömrümüzün güzünde / Fuzuli'nin dediği Geday-i Muhteşemler» diye, dizeler düşürüyor. Bilmiyorum, şiirin bütününü ve bu dizeleri «bir yaz şiiri» diye bize sunulanları ti'ye alıyor diye algılamak yanlış olur mu? Elbette bu kadar değil : Şiirimizin itildiği alanın nemenem şey olduğunu da işaretlemeye çalışıyor olmalı. Diyeceğim şu : Bütün bunlar, günümüz Türk şiiri için yaşanan sancılanmaların birer küçük yansıması. Özellikle, Melih Cevdet Anday'ın genç şiire yönelik şu saptaması : «İmdi çivi çakma becerisinin şiirdeki karşılığı gösterilmediği sürece, kimin ozan olduğunu, kimin olmadığını söylemek olanaksızlaşır; bütün yargılar, içinden çıkılmaz bir öznelliğe boğulur gider. Başka bir deyişle, ortak bir şiir beğenisi kalmaz, güzellik anlayışı her insana göre değişir. Böyle olunca da herkes ozan olduğunu, ileri sürebilir duruma gelecek demektir.» (Gösteri, ekim 81) Gerçekten, şiirimizin öznellikler içerisinde boğulup gittiği günleri mi yaşıyoruz? Yaşlı kuşak için bunun doğru olduğunu söyleyebiliriz. Genç kuşak şairlerinin toplumsal konumlarına, yaptıklarına bakarak iletmek istedikleri mesaj bakımından öbekleştiklerini söyleyebiliriz. Estetik düzeyde yakalamak istedikleri özgünlük arayışı, çıkmazlara sürüklüyorsa yadırgamamak gerek sanırım. Herbirinin ciddi yönlendirmelere gereksinmesi var. Yalnız başlarına bırakılmaları, günümüz Türk şiirine hiçbir katkı getirmez. Ama yapılan bu. Bu kendi haline bırakış, ister istemez yaşlı kuşağın şiirinde yansıyor. Son yazdıklarına nasıl bir anlam vereceğiz? Şairaneliğe karşı olduklarını ne kadar söylerse söylesinler, yaptıkları ilkel bir şairanelikten başka bir şey değil. Ayrıca, sağlıklı bir dünya görüşlerinin olduğunu söylemek de olanaksız. Özellikle ikinci yeniden gelen şairlerde bunu gözlemek çok kolay. Öte yandan, aynı çizgiyi sürdüren bir gurup genç şairler de tuhaf bir umanist anlayışın savlarına yaslanarak geliştirmekte oldukları bireyci -soyut değil- muğlak bir şiire çalıştıkları ortada' Ve sorunlarla yüklü. Bunların yanında, toplumcu özü korumaya çalışan, ama estetik olanakları çok sınırlı, popülist, çağının gerisinde kalmış, 17. yüzyılda çok daha iyi örnekleri verilmiş bir şiiri denemeye girişenler de var. Bu da sorunlarla yüklü. Tümünün dışında -70 sonrası- hayatın getirdiği şiiri yakalamasını bilen, ilk günlerde düştüğü açmazlardan sıyrılmasını başaran şairlerin geliştirdikleri çağdaş bir şiir de var. Sahip çıkılması gereken şiir de bu kanısındayım. Şiirimizin, kabaca görünümü, bugün böyle.

2/

Her şiirin bir yazılış amacı vardır kuşkusuz. Sizin deyiminizle, halka ulaşması, etkin olabilmesi için «niçin şiir yazmalı» sorusuna zorunlu bilimsel bir yanıt getirmek gerekiyor. Şairlerin toplumsal ve psikolojik nedenlerle yazdıkları biliniyor. Bu noktada, şairler başkaları

için yaşamayanların kendileri için yaşayamayacakları bilincine varırlarsa, toplumsal bir gereklilik olduğu için yazıyor olacaklar. Ama bunun, genellikle böyle olmadığı ortada. Psikolojilerine yaslanarak, kariyerist duygularını okşayan, bireysel değil bireyci bir şiire sığınıyor çoğu. Bir insanda, insanlığın bütün halleri yoktur demiyorum. Varlığını düşünmüşümdür her zaman. Bir şair kendini toplumdan biri, aydın sorumluluğunu duyan biri kıldığı vakit, yazarak konuştuğu insanların içlerindeki fırtınayı, özlemi, bekleyişi ... tam olarak yansıtabilecektir. Ürünlerinin de yaşanırlığı böylece gerçekleşecektir ancak. Kısaca, yazılan, yaşanan **hayatın şiiri olacak ve bu şiir yeni bir hayatı getirecektir.** İşte yapılmayan bu. Böyle olunca da, şairler kendileri için yazmaktan kurtulamıyorlar. Şiirlerini özel imajlarla kurmaya vardırıyorlar işi. Ancak kendi yapılarında çağrışımlar, coşkular yaratacak dizeler - şiirler çıkıyor ortaya. Kültürel mirastan yararlanma adına şiire sokulan mitolojik ögeler, uzak çağrışımlara yaslanan, hayatta karşılığı olmayan garip imgeler, ilkel bir naturalizm, zoraki duygulanımlar ve sordurulan yanlış sorularla kurulan bir şiir, elbette toplumsal değişimin öznesi olamıyacaktır. Ya da toplumsal değişimin öznesini yaratamıyacaktır. İşte kopukluk burada başlıyor.

Orta çağdan kalma tarihi bir yer gezilirken, o günkü uygarlığın görkemliliğinden söz edenler, o yapıtları yaratan kölelerin yediği soğanın kokusunu duymuyorsa, yazdığı şiiri etkin kılmak becerisini kendinde bulamıyacaktır. Çünkü yaşadığı ideolojik bir çıkmazdır. Yani, bu şairin dünya görüşünün bilimselliğine ve onun uzantısı olabilecek şiirine-estetik anlayışına bağlı bir sorun. Kısaca, etkin bir şiir, yazanının dünya görüşünün doğruluğunda-bilimselliğinde beliriyor.

Eğer bu soru, günümüzde yazılan şiirin haklı etkilemediği savını da taşıyorsa, buna katılırım. Gerçekten, ülkemiz bir şairler ülkesi ama şiirden de nefret edilen bir ülke. Nedenlerini okuyucuda ya da şairde aramamak gerek. Karşılıklı bir olumsuzlama sözkonusu ama asıl ekonomik, politik, kültürel ögelere bakılmalı. 1299'dan sonra yaşanan kültürel ikilem (divan şiiri-halk şiiri). en önemli olumsuz etkenlerden biri. Divan şiiri kendi dar çerçevesi içerisinde etkin olurken, halk şiiri, toplumun bağrından çıkıyor gene topluma dönüyordu. Divan şiiri, yaslandığı hayatın bitmesiyle tükendi. Politik bir şiir de olamadı. Halk şiiri, buna karşılık politik bir şiir olmayı çoğu zaman becerdi. Bu özelliğinden ötürü, kültürel bir sıçramayı başaramayan halkta yaşamını sürdürebiliyor. Ayrıca bu şiir, kolay kolay yabana da atılamaz. Doğu insanı, bu şiirde ulaşılması güç bir duyarlığa varırken, Karadenizli insanımız hinoğlu hince zekâsını, Orta Anadolu, Akdeniz, Ege insanı ise yiğitliği, kavgayı bu şiirde yaşamıştı. Bugün bir avuç insanın dışında bütün halk, böylesine bir şiiri aramakta, günümüzde yazılan, kültürel bir sıçramayı öngören şiire uzak kalmaktadır. Bunun ekonomik-politik temel nedenleri vardır kuşkusuz.

Halkın bu tutucu, gelişmeye kapalı yanını değiştirmek, üretim ilişkilerinin değişimine de bağlı. Ayrıca, öncelikle okuduğunu anlayan, anladığını anlatan ve yaşayan bir toplum yaratmak da gerekli. Bu anlamda okuyucunun olmayışı, günümüz şiirinin etkinliğini zedeleyen başlıca nedenlerden biri. Yani dil bilmeyen bir toplumda, öncelikle bir dil yapıtı olan şiirin işlevinin olacağını beklemek tuhaf kaçar sanıyorum.

Bir de şu var: Son yıllarda, yüksek okullarla ortaya çıkan yeni aydın tipi (bir

ayağı köyde, ideolojik olarak köylü, bir ayağı kentte) sağlıklı bir kültürlenme süreci yaşamadığından, halk şiiri ile günümüzde yazılması gereken şiirin arasında garip bir şiiri benimsedi. İlkel somutluklara düşen, anlatımcı, öyküye yaslanan, pitoresk; Pir Sultan'da, Mesleki'de, Dadaloğlu'nda, Seyrani'de karşılıklar bulan bir şiir beğenisi bu. Bu yüzden Nazım Hikmet'in «Güneşi İçenlerin Türküsü» sevilebilirken, «Saman Sarısı» şiirine bir anlam verilememekte. Bu durumda, etkin bir şiiri kurmanın ve etkin kılmanın sosyolojik sorunları giderilmeli, kültürel çıkmaz aşılmalıdır.

Bunların dışında teknik sorunlar kalıyor. Bir şiiri yaygınlaştırmak, etkin kılmak için kitle iletişim araçlarına büyük görev düşüyor. Demokratik bir anlayışla bu becerilebilirse, sanırım, daha olumlu bir yere varılacaktır. Bir de örgütlenme sorunu. Daha düne kadar siyasi yoğunluklar, bilmem kime bilmem ne dersi verirken, dergilerinde tek bir şiir bile yayımlamıyorlardı. Estetik sorunları tartışmak akıllarından bile geçmiyordu. Kültürel besinden nasibini alamayanların düşeceği durumu anlamamak anlamına da geliyordu bu. Neyse, daha mı ne yapılabilir? Örneğin sanat grupları kurulabilir. Günlük yaşayışın her mekânında görevlerini yapabilirler-yapmalılar. Şiir-afişler yapılabilir. Etkin olması istenen şiirin yaygınlaştırılmasını politika haline getirerek, yapılabilecek çok şey...

3/

Ben sorunuzu şöyle anlıyorum: Günümüz koşullarında toplumcu gerçekçi şiir anlayışı ne olmalı, nasıl yansımalıdır? Sanırım böyle olunca, şiirin işlevini, yaratmak zorunda olduğu estetik düzeyi de işaretlemiş olacağız. Hatta, toplumcu gerçekçi şiir anlayışına yaslananların, olması gereken ortak yanlarına da ışık tutabileceğiz.

André Bazin'in bir sözü geliyor aklıma. Öykünerek söyleyeyim: Gerçek, tek başına şiir değildir. Olamaz da. Gerçekçi şiir, toplumcu gerçekçi şiir, aynı zamanda bir estetik yaratmasını da becerebilen şiirdir. Gerçekliğin, ampirik saptanmasından uzaktır. B. Breht'in «umudumuz çelişkilerde» sözünü burada anımsamak gerekiyor. Çünkü, toplumcu gerçekçilik, insanı toplumun içerisinde algılar, toplumdan koparmaz. Toplumsal ilişkiler diyalektiğini soyutlamaktır yaptığı. Artık şiir bireyci anlayıştan uzak, tarihsel nedenler-sonuçlar üzerine kuruludur. Yani bir taraf olma çabasıdır. Kültürel mirastan demokratik kültür ögelerini bulup değerlendirme uğraşıdır. Sadece toplumun başına bela olan nedenleri değil, bu nedenleri yaratan kaynakları ortadan kaldırma savaşına sanatsal alanda katılmaktır. İnsanlığın evrensel sorunun eğilmektir. Ütopyacılıktan uzaklıktır. Yaratma işinde, kurallardan-kalıplardan sakınmaktır. Toplumsal ilişkilerin değişime girmesinin etkenlerinden biridir. Şiirsel planda, tarihin gelişim yönünü belirleyenlerden yana görev üstlenendir. Toplumcu gerçekçi şiir, uzlaşmaz çelişkilerin yaşandığı zaman ve mekanda uzlaşmaz çelişkilerden birinin, haklı olanın şiiridir. Bu nedenle uzlaşmazdır, savaşır. İnsanî olanı ve insan özgürlüğünü unutmuş değildir. Bu erdemlere sahip olduğu için de evrenseldir. Bütün bunları, insanın maddi ve manevi gelişimini gerçekleştirmek adına üstlenir. Kendi estetiğini de yaratır.

Kendime getirebilir miyim sözü? Bir şairin kendi şiirine ilişkin yorumda bulunması oldukça güç ama olanaksız değil. Yaptıklarını, bütünüyle sergileyebilmesi için tüm yaptıklarını ortaya dökmesi gerekiyor galiba. Ayrıca nereye gittiğini bil-

mesi, yaptığı çalışmaların bu yol üzerindeki hedefleri de vurması zorunlu. Sanıyorum bu iş öyle yüzeysel olarak geçiştirilemiyecek kadar da önemli, boyutlu. Bu nedenle, böylesine bir işi, özellikle şiirime yönelik, şiirimi irdeleyen soruların zorladığı bir konuşmaya saklamak daha doğru olacak. Bir şiir yazılmaya başlandığı anla bittiği an arasında uğradığı değişimi-gelişimi bile, aşamalı ortaya koymak başlı başına bir iş.

Ama şunları söyleyebilirim: Yukarda çizmeye çalıştığım toplumcu gerçekçi şiir anlayışının ürünü olsun diye yazmaya çalışıyorum. Şiirimi öylesine bir özle yüklemeye çalışıyorum. Doğru, bir yerde kendim için de yazıyorum. Ama yazdıklarım, toplumsal yerimin ve aydın olma bilincine varmanın getirdiği zorunluluğun birer ürünü olmalarını da içeriyor. Yazdıklarımın dünyayı yorumlamakla kalmalarını istemiyorum. Dünyanın yorumunu içersinler, gerekli bu, ama dünyayı ve toplumsal ilişkileri değiştirmeyi birincil görev saysınlar diyorum. Ancak o zaman 18. yüzyıl şiiri olmaktan kurtulurlar. Bu söylediklerim, güncel konulara eğildiğimi ele veriyor. Bu da doğru. Ama tarihsel bağlarını özenle korumaya çalışıyorum. Üretim ilişkilerine, sosyolojiye, tarihe, siyasaya, felsefeye, bilime yakın tutuyorum şiirimi. Hayatın bütün alanlarını kucaklasın diye çalışıyorum. Doğanın ve toplumun diyalektiğini kendi evrimi ile başbaşa bırakmanın yanlış olacağı düşüncesinde olduğumdan, edilgenlikten uzak kalmalı şiirim. Çünkü, tarihte zorun rolünü görmezlikten gelemiyorum.

Bütün bunları yapacak bir şiirin getirmek zorunda olduğu bir estetik anlayış da olmalı, biliyorum. İşte, kişinin kendi şiiri sözkonusu olunca, bu noktada konuşmak daha da güçleşiyor. Şiirime yönelik eleştirilerden yola çıkarak yaptığıma-yapmak istediğime; estetik anlayışıma açıklık getirmeye çalışayım. Herhalde en doğrusu bu.

Şükran Kurdakul, Şairler Ve Yazarlar Sözlüğünde, 70 sonrası yaşanan benzer söyleşiden kurtulup kendi dilimi kurduğumu söylüyor. Yüceltici bir övgü bu. Sosyalist Kültür Ansiklopedisi'nde yeni bir şiir dili oluşturduğum vurgulanıyor. Aslında 70 sonrası, gerçekten yeni bir şiir dili kuruldu. Köyden kentten süzülüp gelen, terminolojisi farklı, imge anlayışı özgün, dinamik, lirik, coşkulu bir dildir bu. Sözkonusu dönemin şairleri «bir örnek»likle suçlanınca, bu geniş olanak ortada kaldı. Benim yaptığım, bu olanağa sahip çıkmak, en yetkin biçimine ulaştırmak çabası. Bir özgünlüğü varsa, tarihsel koşulların getirdiği bir özgünlüktür bu. Tabii bir de benim öznelliğim var. Bu malzemeyi kullanışımda beliriyor. Farklı bir yer edinişimin nedenlerini de imgelerimin kurgusunda aramalı. Çünkü yanyana getirdiğim iki imgenin oluşturduğu üçüncü imgeyle yazmaya çalıştım şiirimi.

Mehmet H. Doğan, Eray Canberk, Ahmet Ada Şiirlerimde bir dağınıklığın varlığından sözettiler. Doğru. Hayat kadar dağınık, hayat kadar örgütlü. Günlük yaşantıda bu dağınıklığı-genişliği algılayabilenler ancak, yaşama hakkına sahip, öyle değil mi? Öyleyse, şiirde mekanik bir tutumla yaşamı soyutlamak, ters geldi bana. Farkında olduğum bir dağınıklık. Cemal Süreya ise, şiirimi coşkuya yasladığımı söylüyor. Şiiri geliştirişimi güzel, cesurca buluyor. Aynı erdemlerin şiirini yazdığımı, bundan kurtulmam gerektiğini söylüyor. O zaman daha güzel şiirler yazacağımı savlıyor. Coşkudan yoksun şiirin olabileceğine kesinlikle inanmıyorum. Cemal Süreya'nın söyledikleri de özellikle şiirim için gözettiğim nok-

talar. Bir de şu var: «Aynı erdemlerin şiirini yazmak» öz adına yöneltilen bir eleştiriyse sorun yok. Eğer estetik düzeydeyse, düşünülmesi gerekli. Bunun bilincinde olmalı şair, şiirini kurarken.

4/

Şiirin bilimsel açıdan toplumsal yapımıza ne gibi etkilerinin olacağı, ülkemizde hemen hemen hiç tartışılmamış bir konu. El atılmamışlığıyla da önemli sorun, güncelliğiyle de. Bir ara bilim ile sanat arasındaki bağıntıyı tartışıp öğrenmek isteyenlerce bir polemik yaşandı. Böyle deyişimin nedeni şu: Önce bu konuda ciddi araştırmalar gündeme gelmeliydi. İşe sondan başlandı ne yazık ki. Neyse... O çekişmelerden kimde ne kaldığını bilmiyorum. Sonuçlandırılıp genel doğrulara varılsaydı, önemli bir işin başarılmış olacağı ortadaydı.

Sözü şiir ile bilim arasındaki bağıntıya getirmek istiyorum. Eğer, bu açıklık kazanırsa, sanırım sorunuza yanıt bulmak kolaylaşacak. O zaman, şiirin toplumsal yapımıza bilimsel açıdan yapacağı etkiler ortaya çıkacaktır. Bu arada bir genelleme yapmak istiyorum. Şiir ile bilim arasında bir bağıntı olarak değil de sanat ile bilim arasında bir bağıntı olarak görmek gerek sorunu. Çünkü, şiiri şiir yapan öge tekniğinden başka bir şey değildir. Bu nedenle, şiir için söyleyeceklerimiz diğer sanatsal yaratılarla da ilgili olabilecektir. Öyledir de.

Sanat (şiir) ile bilimi içiçe düşünmek zorundayız. Chistopher Caudwell bunu şöyle dile getiriyor: «Sanat, duygunun bilimidir; bilimse, bilginin sanatıdır. Yapabilmek için bilmek zorundayız, ama ne yapılacağını bilmek için de hissetmeliyiz.» Yani «dış gerçekliğin bilgisi, bilim; kendimizin bilgisi, sanat.»

Sanatla bilimi böylesine yakınlaştıran, bir bütünün vazgeçilmez iki parçası olmalarıdır. Tek başlarına var olamazlar. Sadece kuramsal olarak çelişirler. Amaçlarında birlik vardır, hedefleri aynıdır. Birbirlerini denetlerler. Alanlarının farklı oluşu (bilim dış gerçekliği, sanat iç gerçekliğe eğilir) bütünleşmelerini engellemez. Pekiştirir. Bilimle Sanatın gelişimi de birbirlerine bağlıdır. İnsana öncelik veriyorsak toplumsal-sanatsal ögeye bir adım önde yürüme görevini yükleyebiliriz. Örneğin, resimdeki grafik anlayışın kısa zamanda mimariye yansımasını başka türlü açıklamak zorlaşır yoksa.

İnsan sevgisi (sanat) ile laboratuarlarda yaratılan yapay dünyanın deneysel araştırılması birleşince, bugüngü uygarlık yaratılabildi. Toplumsal değişmelere varıldı. Yoksa, garip evrimci bir gelişim yaşanacaktı. Bu söylediklerim, sanırım bir somutlaştırmayı gerçekleştirdi. Bilim ve sanat üretim olanaklarını hazırlarken, toplumsal değişimin olanaklarını da hazırlar. Bunu ne sanat (şiir) ne de bilim tek başına yapabilir. Birinin yokluğu, diğerinin işlevsizliğini (yokluğunu) getirir. Bu yüzden şiir vaz geçilmezdir, bilim de.

Şiiri bu bağlamda görmek-değerlendirmek gerekli.

SES UYUMU

VEYSEL ÇOLAK

—yarim için —

Yalnızlığa açılan zamanları bilirim
Yağmur denen o şarkı
İstasyonda hep sallanan bir mendil
Dalları budanık bir ağaç görsem
Korkulanır ellerime bakarım.

İlkinde bir deniz kızı aldattı beni
Kendim gelemedim
Bir karanfil yarattığım mevsimden
Sana şile bezi bir entari göndereyim
Gül kurusu sıcaklığım içinde

Fotoğrafın siyah beyaz
Dünya önümde
Ayrılığın rengi bu
Yokluğun bir dile gelişidir
Dağlar kente sürüyor çiçeklerini
Kendini bir türkü sanışın varsa anlarsın
Söyleyip sevişirsem öldürmezler terlerim
Damlalarım Akhisar'a düşer tütün yapraklarına

Kendi şarkısını söylüyor sanılanlar
Batıyor diye güneşi tokatlıyor
Rahat dingin biraz da kaçak
Üstelik sevda emekçisi
Söylediği ezgi uğruna ölebilirim

Bu sevgi ikimizin herkesle bölüşürüz
Güzelleşiriz nasıl, birlikte yürüyünce
Gel şöyle salınalım
Gök mavi değil, bir martıyı izlerken
Bu çocuğun uçurtması yanıyor.

Ben sana karışmasam susarım dünya dağılır
Deniz kentlere saldırabilir durup dururken
Sevdiğim kan diye karanfiller kusuyor
Yoksa bunun farkına nasıl varılabilir

Kuğulu parka gitmiştik
Bu aşkın dikenini gülümüzden seçmeye
Bir çiçek diye iliştir saçlarına ışığı
Bu sevdanın anısını bırakmaya
Gelişini anlarım çünkü iklim değişir.

BİR SEVDAYA YÜRÜMEK

AYHAN GÜLSOY

Mehmet Çağlıkasap'ın **Bir Sevdaya Yürümek** (*) adlı şiir kitabını elime aldığımda, kitabı eviriyor, çeviriyor; bir türlü okumaya başlayamıyordum. Daha ilk şiirde, **Süreç**'te «Alıp başımı gitmem gerekir» demiş ya, orda bırakıyorum okumayı, sürdürmek olanak dışı artık. Deli dolu bir sıkıntı, yüreğimin duvarlarını yumruklamaya başlıyor, bırakıyorum.

Çağlıkasap, şiirleriyle beni hiç ilgilendirmemiştir. Sevdiğim ne çok şiiri, ne çok dizesi olursa olsun! Sözgelimi **Hadi** şiirindeki: «Yeniden başla hadi / Yarım kalmış bir türküye / Senin sesin daha yatkın» diyen dizeleri varsın beni sarsın, sarmalasın; **Bir Yanım Hasan** şiirinde: «Her yanım boya içinde / Üstüm başım ellerim / Benim de bir yanım hasan / 'Ben adamın anasını bellerim'» dizelerinde sınıf bilinci taşıyan öfkesi hoşuma gitsin; bütün bunları bir yana koyarım. Benim için ilginç olan, onun inanılmaz çabalarıdır...

Pastırma ticaretinin doyumsuz tadını tadmış, güzel sanatların ücrasında kalmış bir kentte, 'Eski Sokaklar'daki evinden koşar adımlarla çıkıp gün doğmadan dizgi başına oturan, arkadaşlarına yaptığı kitabın en iyi, en güzel olması için, birkaç saatlik uykusal zamanının dışını onlara, onların yazınsal geleceklerine ayıran, bir 'tuhaf' insan. Onu bana 'tuhaf' gösteren: benim bile hiçbir zaman yapamayacağım ve hiç kimsenin yapmayacağına inandığım özverili çabası mı; yoksa, geliştikçe çirkinleşen, çıkarcılaşan, sevimsizleşen şu yalan dünyada görüp göreceğimiz son insanlardan biri oluşu mu? Kayseri'de yayınlanmış eli yüzü düzgün bir kitap görmüşseniz eğer, onda Çağlıkasap'ın terli imzası vardır; dikkat edilirse görülür.

1976'da **Ozanca**'yı el dizgisiyle 7 sayı çıkarabilmiş olması, akıl ermez sabır ve çabalarından yalnız birini göstermez mi acaba? El dizgisinin ne menem birşey olduğunu, erbabı bilir. Sonra 50 sayı yayımlanan **Hakimiyet Sanat** Ve onca çaba gelip bir yerde odaklaşıyor: Taşrada kalmış sanatçıların sesini duyurmak. Şiirin, öykünün, romanın buralarda da çıkabileceğini; belli bir düzeyin altına düşmeyen dergilerin taşrada da yayımlanabileceğini tanıtlamak, kabul ettirmek.. Budur işte onun ereği. Ve bu ereğine giderken kendini yavaş yavaş kuşatan, azar azar zehirleyen kurşun bile onu caydıramaz. Oysa dişlerindeki pas kendini nasıl sorumsuzca harcadığını gösteren, dikkatli yaşamasını uyaran kocaman bir «DUR» levhasıdır. O, «bir sevdaya yürümek» için dişinden öte canını bile düşünmez. Birgün tüm gücümü topladım, soluk soluğa, bir çırpıda «kendine dikkat etmezse kısa zamanda öleceğini» söyledim. Bu korkunç uyarıyı nasıl söyledim, bilmiyorum; ama becerdiğime, içimdekini dışarı vurabildiğime, o gün bugündür se-

vinirim. Ne ki, bu sözlerimle onu kırdığımı sandığım bir anda; onun, sıcak mı, soğuk mu olduğunu ayırdedemediğim şu yanıtını duyacaktım: «Hepimiz öleceğiz Ayhan!..»

Şu yazdığım yazıya bakıyorum da; sanki, aramızdan ayrılan birinin ardından yazıyormuşum gibime geliyor. Çokları yadırgayacaktır beni, belki kınayacaklardır da. Hayır, kimse yadırgamasın, kınamasın. O, hayattayken yazayım ki, işe yarasın. Kendine dikkat etsin. Ve herkes bilsin istiyorum; Kayseri'de Mehmet Çağlıkasap adında bir değerli yazar, kendi öykülerini, şiirlerini günışığına çıkarmaktan önce; basımevi İşçiliğinden artakalan zamanını, yine aynı basımevinin, bacası iyi çekmeyen dizgi makinesinin başında, potada eriyen kurşun dumanları içinde, arkadaşlarının kitaplarını diziyor, basıyor, ciltliyor. Tek başına... Ve karşılıksız.. Ve dişlerindeki kurşun pasının çoğalıp yayılmasına, kendini yiyip bitirmesine aldırış etmeden. Hay Allah, zamandışı bir dönemde mi sayıklıyorum; yoksa, hiçbir zaman gösteremeyeceğim bir özveriyi mi kıskanıyorum?

Bir Sevdaya Yürümek, iki bölümden oluşuyor: Bir Yanım Hasan, Geniş Albüm.. Birinci bölümde, ozanın kendi özyaşamından alınmış kesitler daha çokça. Islak ayaklarla pota yakmak için yollara düşmesi; 'Eski Sokaklar'da kaybolan taze ekmek kokusuna duyduğu içli özlemi; üstüne karlar yağması; güneşin yedi rengini gökyüzüne çizmesi... bütün bunlar, kendi özyaşamını çizgi içine alan görüntüler. Kuşkusuz, böyle karmaşık, sisli bir görüntü; aydınlık güzel görüntüler olduğunu da düşündürtecek, hatta onun müjdecisi olacaktır. Ki, **Değişme** adlı şiir yeşersin: «Uslarda gelişen düşünce / Yüreklerde yeşeren sevi / Her damlayan terde / Büyür emeğin direnci - Gecenin koyu karanlığında / Gümbür gümbür ses / Uyanır dal uyanır toprak / Uyanır herkes - Kol kola omuz omuza / Hep beraber söylenen türkü / Uzanır ovalara kıraç topraklara / Kaplar dağları yamaçları / Bir uçtan bir uca»

Böylece, Eski Sokakları düşleyen, örenler arasında geçmiş çocukluğunu ansıyan Çağlıkasap gidecek; yerine, «yürüyün» diyen, sınıf bilinci taşıyan Çağlıkasap gelecektir. «Çıkın dışarı çıkın daha / Güneş olun başak olun / Yağmur olun toprağa / Tutun sıkıca aydınlığı / Işık olun karanlığa - Işık olun, olun daha / Dört bir yana dağılın / Kök salın filizlenin boy verin / Bilinç verin, verin daha - Yürüyün yürüyün yürüyün / Yürüyün biraz daha» (Daha, s. 24)

İkinci Bölümde, biraz daha içe kapanık, dingin şiirler var; ölüm, sayrılık, yokluk, yoksulluk epeyce egemen.. Ama dedim ya, onun ne Birinci, ne İkinci Bölümdeki şiirleri beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Benim kafama takılan; bir insanın, arkadaşları için inanılmaz boyutlarda özverili olabilmesi, 'tuhaf'lık yani.

Sanıyorum, bazı eleştirmenlerimiz ve yazarlarımız, Çağlıkasap'ın şiirlerinde Necatigil etkisinin 'bariz' olduğunu söyleyeceklerdir. Ve doğru söylemiş olurlar, katılırım buna..

Ama, ya hayatın etkisi?...

(*) Bir Sevdaya Yürümek, Mehmet Çağlıkasap'ın şiirleri, Aday Kitaplar 1981